

מומחין והדיטות

א. מקור הדין של מומחין והאיסור על הדיטות לדון

1. מקורות יסוד :
 - א) סוגייתנו התולה את הצורך במומחין בעירוב פרשיות.
 - ב) גיטין פח : "אביי אשכחיה לרב יוסף... לא עבדינן שליחותייהו".
 - ג) להרחבה - ב : תד"ה דברי הכל - דיון באפשרות שהצורך במומחין נלמד ממשפט אחד.
 - ד) ב"ק פד. "ההוא תורא דאלס ידיה דינוקא... בשן ורגל דמועדין מתחילתן"
2. דיוני הראשונים
 - א) תוספות סנהדרין ב : תד"ה ליבעי (להרחבה - רשב"א גיטין פח : ד"ה והא).
 - ב) חידושי הרמב"ן ד"ה וראיתי בתוספות עד "כפתור ופרח" (במהדורת מכון התלמוד, עמ' יג-טו).
 - ג) חידושי הר"ן באמצע ד"ה ובדין, "ואיכא למידק... משמו" (במהדורות הרגילות עמ' ו).
 - ד) רמב"ם הלכות סנהדרין פכ"ו ה"ז.

ב. מקומות בהם הדיטות כשרים מדאורייתא לשיטות שונות

חישבו היטב מהו המכנה המשותף של מקרים אלו ומדוע אינם זקוקים למומחים.

1. היתר נדרים - נדרים עת. "נאמר כאן... ביחיד מומחה".
2. חליצה - יבמות קא. תחילת המשנה, ובגמרא שעליה עד "ישראל כל דהו".
3. גירות - קידושין סב : תד"ה גר (בעיקר בסופו) ; יבמות מו : רמב"ן ד"ה קשיא.
4. קידוש החודש - רמב"ן כג. (באמצע דיון על עירוב פרשיות), "ואיכא דמקשו... כן נראה ליי".
5. סמיכת זקנים - רמב"ם הלכות סנהדרין פ"ד ה"ג (להרחבה - חידושי מרן רי"ז הלוי על אתר).

ג. הכשר הדיטות מדרבנן

1. מה עולה מהסוגיות השונות באילו תחומים הדיטות יכולים לדון?
2. סנהדרין ג. תד"ה שלא תנעול דלת (ב"ק פד : תד"ה אי נמי).
3. להרחבה - ספר הישר לר"ת חלק החידושים סימן תרנז עד "ואין גובין אותו בבבל
4. חידושי הרמב"ן לסנהדרין, "וכן מה שהעלו... כדיני ממונות דמיא"
5. דרכים לאכוף גבייה גם בתחומים בהם הדיטות פסולים :
 - א) רי"ף לב"ק, ל : ברב אלפס, "מנהג שתי ישיבות... איפיס".
 - ב) רא"ש לב"ק פ"ח סוף סימן ב' מ"כתב רב אלפס" וסימן ג' עד "לאותו שיעור".
 - ג) אוצר הגאונים לב"ק, חלק התשובות סימנים קפג-קפט.

והא דדרשינן הכא לפנייהם ולא לפני הדיוטות, קשיא לן דבפ"ק דסנהדרין משמע דמשום דסבירא לן עירוב פרשיות כתוב כאן בעינן מומחין הא לאו הכי אפילו הדיוטות כשרין והכא ממעטינן הדיוטות מלפניהם, ועוד קשה למאי איצטריך לפנייהם למעוטי הדיוטות דהא אלהים כתיב בפרשה דמשמע מומחין ותרי מיעוטי להדיוטות למה לן, וי"ל דאי לאו אלהים ועירוב פרשיות מלפניהם לא ממעטינן הדיוטות (דהכי) [דהיכי] משמע מיעוט הדיוטות מלפניהם, אבל השתא דכתיב אלי"ם ממעטינן שפיר הדיוטות מלפניהם כלומר לפני אלי"ם ולא לפני הדיוטות, ומאלי"ם נמי בלא לפנייהם לא ממעטינן הדיוטות אלא במאי דכתיב בפרשה אבל גיטין אפילו בהדיוטות נמי, השתא דכתיב לפנייהם דמשתעי במשפטים כלומר שכולל כל המשפטים ואפילו גיטין ש"מ דבכולהו בעינן מומחין, וזהו שלא כפירושו של רש"י ז"ל שפירש דלפניהם קאי אשבעים זקנים שעלו עמו שכתובים בסוף ואלה המשפטים כדכתיב ואל משה אמר עלה וגוי ושבעים מזקני ישראל ואין מוקדם ומאוחר בתורה שאותו מעשה קודם מתן תורה היה ואותן שבעים זקנים מומחין היו, ולפי פירוש זה הדרא קושיין לדוכתה אלהים למאי איצטריך ועירוב פרשיות למאי איצטריך, והראשון עיקר וכן פירשו בתוס'.

15 רמב"ן סנהדרין כ"ג.

וראייתו בתוספות קושיא אהא דאמרן בשמעתא קמייתא [ב ב] אי קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן ליבעי נמי מומחין בהודאות והלואות, ואי קסבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן שלשה למה לי אלמא הדיוטות כשרין, והא בפרק המגרש אמרינן אביי אשכחתי לרב יוסף דקא מעשה אגיטי, אמר ליה והא אגן הדיוטות אגן ותניא לפנייהם ולא לפני גויים ד"א לפנייהם ולא לפני הדיוטות, א"ל שליחותייהו קא עבדינן מידי דהוה אהודאות והלואות, אלמא דפסולה דהדיוטות מהתם, והם מעלין אותה בדוחק.

ואני אומר הדיוטות שפסולין ודאי מאלהים נפקא, היכא דכתיב אלהים בעינן מומחין והיכא דלא כתיב אלהים לא בעינן מומחין אלא הדיוטות כשרים, אבל לא בא הכתוב אלהים אלא לומר שדין של הדיוטות אינו דין אבל לאסור עליו שלא נזקק לפנייהם אינו במשמע, לכך הוצרך הכתוב לפנייהם לומר ולא לפני גויים ולא לפני הדיוטות, [ו]כשם שאגוריות של גויים אע"פ שאתה יודע שדיניהם כדין תורה אי אתה רשאי להזקק להם כך בהדיוטות אסור לך להזקק להם, ועיקרה מאלהים נפקא דקאמר רחמנא ואלה המשפטים [אשר תשים] לפני האלהים שאני אומר לך ולא לפני הדיוטות. ולא כדברי רש"י ז"ל שמפרש דלפניהם קאי אשבעים זקנים שעלו עמו להר אע"ג דלקמיה כתיבי.

30 ולהכי אקשי ליה אביי לרב יוסף היכי מעשה מר אגיטי והרי אסור לך לדון ולבעלי דינין לבא לפניך כלל, והיינו דקאמר שליחותייהו דידהו קא עבדינן להתיר אותנו לדון, שאלו בא לומר שדיננו דין היה לו לומר התם כדי שלא תנעול דלת בפני לווין, ובטעמא דדרישה וחקירה מאי שליחותיה דידהו איכא למעבד, בין לדין בין לדידהו דיני ממונות בעו דרישה וחקירה ומשום שלא תנעול דלת [הוא] שאין צריכין, והדיוטות נמי מההוא טעמא מכשרינן להו בריש מכלתין, אלא מקום שאמרו דיניהם דין אמרו משום שלא תנעול דלת, מקום שאמרו דנין אותו בבבל אומרים משום 35 דשליחותייהו עבדינן להתיר ב"ד לדון ובעלי דינין להזקק לבא לפנייהם, ועשוי דגיטין [כ]הודאות והלואות הוא דכיון דשכיחא ואיכא כתובה למשקל כדיני ממונות דמיא כדאיתא בשלהי יבמות. כך נראה לי, וזה כפתור ופרח.

- 40 ואיכא למידק טובא מדאמרינן בפרק המגרש (דף פ"ח ע"ב) אביי אשכחיה לרב יוסף דהוה מעשה אגיטא אמר ליה והא אנן הדיוטות אנן ותניא לפנייהם ולא לפני כותים לפנייהם ולא לפני הדיוטות אמר ליה שליחותייהו קא עבדינן מידי דהוה אהודאות והלואות אי הכי גזלות וחבלות נמי כי עבדינן שליחותייהו במלתא דשכיחא במלתא דלא שכיחא לא עבדינן שליחותייהו והכא איכא תמהי טובא חדא דמשמע לכאורה דגזלות לא מיגבו בבבל כלל משום דהוה מלתא דלא שכיח. ועוד
- 45 דהתם משמע דטעמי דהודאות והלואות משום דשליחותייהו קא עבדינן והכא אמרינן טעמא כדי שלא תנעול דלת בפני לווין וליכא למימר דתרווייהו צריכא דמשום דלא תנעול דלת עבדינן שליחותייהו. דודאי כי היכא דבדרישה וחקירה לא צריכין לטעמא דעבדינן שליחותייהו אף על פי שעושינן שלא כדין תורה לגמרי אף כאן אף על פי שהדין הוא במומחין מן התורה נתנו אותו חכמים להדיוטות בשביל התקנה ואין צריך לטעם שליחותייהו. ועוד קשה דהתם משמע דמדרשה
- 50 דלפניהם ולא לפני הדיוטות בעינן מומחין וא"כ אפילו למאן דלית ליה עירוב פרשיות נבעי מומחין מלפניהם ואנן אמרינן דמאן דלית ליה עירוב פרשיות לא בעינן מומחין. ועוד קשה דרב אחא בריה דרב איקא דאמר דמדאורייתא חד כשר משמע אפילו הדיוט ומדרשה דלפניהם ולא לפני הדיוטות איפסילו להו. והתירוץ הנכון לכל זה דהך סוגיא דהכא היא לענין הדין עצמו אם הוא כשר בהדיוטות אם לא והא נפקא מעירוב פרשיות שהוא בעיקר הדין שאמרה תורה עד האלהים יבא דבר שניהם שהם מומחין ואם אינן מומחין הדין פסול מדאורייתא ומשום נעילת התירו חכמי
- 55 הדין אפילו בהדיוטות דהפקר בית דין הפקר. ואותה סוגיא שבפרק המגרש הוא ענין מצוה אחרת שאמרה תורה שאסור לבא לפני הדיוטות ואף על פי שקבלו עליהן בעלי הדין את דינם כדרך שאסור לבא לפני הכותים אף ע"פ שקבלו עליהם בעלי הדינין את דינם ואף עפ"י שבשניהם הדין אינו כלום מן התורה אפילו הכי כדי שלא יבואו בערכאותיהם שהוא עליו יראתם או כדי שלא ישתמשו ההדיוטות בכתר המומחין אסרה תורה שלא לבא לפני ההדיוטות וזהו שאלתו של אביי
- 60 לרב יוסף כלומר שאע"פ שתקנו חכמים שיהיה הדין כשר בהדיוטות עדיין איסור זה במקומו עומד ואין כח בחכמים לבטל זה הענין והוא ליטול כתרן של מומחין וכן אף על פי שהיה יודע שעשוי הגט מועיל מתקנת חכמים מכ"מ למה לא חששו על איסור לפנייהם ולא לפני הדיוטות ותירץ לו דשליחותייהו קא עבדינן והם שנתנו כח לדון בהדיוטות הם עצמן מוחלו כבודן על זה. ובשליחותן עושין מה שעושין ההדיוטות בבבל וזהו שאמרו מידי דהוה אהודאות והלואות שהדין דין ולענין
- 65 האיסור סומכין על שליחותן עשוי הגט נמי דכותייהו. וחזר והקשה לו אי הכי גזילות וחבלות נמי כלומר אחר שאמרת דשליחותייהו קא עבדינן והכח ביד החכמים להכתר את ההדיוטות בכתרן של מומחין א"כ כשתיקנו שיהי' ההדיוטות כשרים לדיני ממונות למה הפרישו גזלות וחבלות מהודאות והלואות כמ"ש בהל' זו דגזלות וחבלות צריכין מומחין בא"י והודאות והלואות לא. והשיב שלא רצו חכמים לתת רשות אלא במה שיש בו צורך בדבר ופירש לו דין בבל שהיו שם
- 70 ופירש לו שהרשות נתונה בכל מלתא דשכיחא והרי גזלות בכלל ומקצת החבלות כמו שהתבאר בפרק החובל ולא פירש לו דין א"י לפי שבא"י לא נתנו רשות בכל מלתא דשכיחא אלא במה שיש בו משום נעילת דלת בלבד בהודאות והלואות וכמו שכתבנו למעלה. ולדברי רב אחא בריה דר"א דסבירא ליה דמדאורייתא חד כשר ואפילו הדיוט לפי שיטתו זו אין אנו צריכין לשליחותייהו קא עבדינן אלא במידי דמדאורייתא בעינן מומחין. ובהנהו אמרינן לפנייהם ולא לפני הדיוטות. זו היא
- 75 השטה הנכונה מהרמב"ן ז"ל שכתבו תלמידיו משמו :

רמב"ם סנהדרין והעונשין המסורין להם כ"ו:ד'

(ז) כל הדין בדיני גויים ובערכאות שלהן, אף על פי שהיו דיניהם כדיני ישראל, הרי זה רשע, וכאלו חירף והרים יד בתורת משה רבינו, שנאמר "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (שמות כ"א:א'), לפניהם ולא לפני גויים, לפניהם ולא לפני הדיוטות:

80

היתה יד הגוים תקיפה, ובעל דינו אלם, ואינו יכול להוציא ממנו בדיני ישראל, יתבענו לדיני ישראל תחילה, אם לא רצה לבוא, נוטל רשות מבית דין, ומציל בדיני גויים מבעל דינו:

תלמוד בבלי מסכת נדרים דף עח עמוד א

נאמר כאן זה הדבר ונאמר להלן זה הדבר בשחוטי חוץ, מה בשחוטי חוץ - אהרן ובניו וכל ישראל, אף פרשת נדרים - אהרן ובניו וכל ישראל, ומה כאן ראשי המטות, אף להלן ראשי המטות. בפרשת נדרים למאי הלכתא? אמר רב אחא בר יעקב: **להכשיר שלשה הדיוטות**

85

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף סב עמוד א

דאמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: גר צריך שלשה, מ"ט? משפט כתיב ביה כדין

תוספות מסכת קידושין דף סב עמוד ב

גר צריך שלשה משפט כתיב ביה כדין - ... וא"ת משום קבלת מצות נמי אמאי בעינן שלשה והרי הודאות והלואות דכתיב בהן משפט ואפ"ה אמרינן בסנהדרין (דף ג.) דדן אפילו יחידי ויש לומר דיש לנו להשוותן לגזילות וחבלות דלעולם בעי שלשה דכל היכא דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן וא"ת א"כ ליבעי מומחין כמו גזילות וחבלות ויש לומר דשליחותיהו עבדינן כדאמרינן בגיטין (דף פח:) עוד אמר הר"ר נתנאל דבגר כתיב לדורותיכם דמשמע בכל ענין אף על גב שאינן מומחין דעל כרחך השתא ליכא מומחין שהרי אין סמוכין ולדורותיכם משמע לדורות **עולם**.

90

95

חידושי הרמב"ן מסכת יבמות דף מו עמוד ב

קשיא לן כיון דגר דצריך שלשה משום משפט דכתיב ביה ליבעי נמי מומחין, שהרי אפילו עשרה והן הדיוטות שדנו אין דיניהם דין מן התורה, וליכא למימר משפט דכתיב ביה אסמכתא דרבנן הוא דהא מכאן אמר ר' יהודה נתגייר בינו לבין עצמו אינו גר, ואיכא למימר מדאורייתא הכי נמי **אלא אנן שליחותיהו קא עבדינן** מידי דהוה אגיטי דמעשינן ואקדושי דדיינינן בהו משום שליחותיהו כדאיתא בפ' המגרש (פ"ח ב'), ולא דאיך דשליחותא דהדיוטות משום תקנתא דרבנן וגבי קדושין וגיטין כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, אבל גבי גר היכי מנסבינן ליה בת ישראל, **ואפשר דגר צריך שלשה גמרא ומשפט כתיב ביה אסמכתא וכי גמירי שלשה גמירי מומחין לא גמירי**, ואי קשיא למאי דאמרינן דבעינן מומחין בזמן הזה דליכא מומחין בעונות היכי מקבלינן גרים, איכא למימר נפקא לן הא מהיכא דנפקא לן הרצאת דמים דגרסינן בכריתות בפ' ד' מחוסרי כפרה (ט' א') אלא מעתה האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים, אמר רב אחא בר יעקב וכי יגור אתכם גר או אשר בתוכם לדורותיכם כתיב, **ואפשר דמן התורה אפילו הדיוטות דנין בשליחותיהו דמומחין**.

100

105

רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ד הלכה ג

ואין סומכין סמיכה שהיא מינוי הזקנים לדיינות אלא בשלשה והוא שיהיה האחד מהן סמוך מפי אחרים כמו שביארנו.

110

115 ואיכא דמקשו הכא מסוגיין בפי ראוהו ב"ד (כ"ה ב') דקאמרינן ס"ד הואיל ותנן דיני ממונות בשלשה ואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי הכי נמי ליקדשיה אפי' ביחידי קמ"ל ואימא הכי נמי אין לך מומחה לרבים יותר ממשה רבינו ע"ה וקאמר רחמנא עד דאיכא אהרן בהדך, וקשיא למאי דפרישית דהא אנן מדרבנן קא מכשרינן יחיד מומחה ומשום שלא תנעול דלת בפני לווי, ועוד מאי ראייה ממשה רבינו ע"ה לשל דבריהם, **ועוד דקידוש החדש מומחין כתיבי ביה כדאמר בפ' יש נוחלין (קכ"א א'), ומומחה זה שדן דיני ממונות ביחידי הדיוט של תורה הוא ואפילו עשרה פסולין לקידוש החדש. וי"ל גמ' דהתם לא נחית למידק כולי האי אלא כיון דאשכחן יחיד מומחה דן ביחידי סד"א תהא קידוש כדיני ממונות קמ"ל, [ו]דאקשינן ואימא הכי נמי, לאכשורי קידוש כדיני ממונות ואפילו ביחיד כל דהו, וכ"ש מומחה דמתני' דהוא מומחה גמור, וכולה סוגיא קושיא ופירוקא אליבא דרב אחא שפיר אתיא, ומיהו אליבא דר' אבהו הו"ל למימר דיני ממונות מדאורייתא שלשה מומחין בעו, ובקידוש החדש ליכא למימר משום נעילת הדלת דרבנן, ומיהו לרבי אבהו נמי כיון דתנן (יבמות כ"ה ב' עיין שם) היתר נדרים בשלשה ואם היה מומחה (לרבים) אפילו ביחיד סלקא דעתך אמינא תיהוי קידוש החדש כהפרת נדרים, קמ"ל דכתיב החדש הזה לכם, וכדתניא בפרק יש נוחלין מועדי י"י נאמרו הפרת נדרים לא נאמרה וכו', כך נראה לי.**

ספר הישר לר"ת (חלק החדושים) סימן תרנז

+סנהדרין ב' א' (סי' (תס"א) [תקס"א], נ"א ג') +

130 סנהדרין. דיני ממונות בשלשה. גזילות וחבלות בשלשה. ואמרי' בגמ' תרתי קתני. דיני ממונות בגי' הדיוטות גזילות וחבלות בגי' מומחין דגזילות וחבלות בעינן אלהים. ובהודאות והלואות לא בעינן אלהים. כדמפרש רבא ורב אחא בריה דרב איקא. ובב"ק בפ' החובל אמרי' מ"ש נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור דאין גובין בבבל אלהים בעינן וליכא נזקי שור בשור ונזקי שור באדם נמי אלהים בעינן וליכא. אלא כל מידי דבעינן אלהים וליכא אין דנין אותו בבבל וא"כ גזילות וחבלות היכי דנינן בבבל. ובגיטין אמרי' בהדיא אביי אשכחיה לרב יוסף דקא מעשה אגיטא א"ל והא הדיוטות אגן א"ל שליחותיהו דידהו עבדינן מידי דהוה אהודאות והלואות א"ל אי הכי גזילות וחבלות נמי נעביד שליחותיהו וא"ל כי עבדינן שליחותיהו במילתא דשכיחא במילתא (ואין בה חסרון כיס) (בדלא) דלא שכיחא לא עבדינן. אלמ' גזילות וחבלות לא עבדינן שליחותיהו. והיכי דייני דייני בבבל דאשכחן דיני גזילות בבל דאמרי' בב"ק פ' הגוזל עצים ההוא גברא דגזל אפדנא דתורי מחבריה כרב בהו כרבא זרע בהו זרעא לסוף אהדרינהו למרייהו אתא לקמיה דרב נחמן א"ל זילו שומו ליה שבחא דאשבח כו'. ובבבא בתרא בחזקת הבתים אמרי' ההוא גברא דא"ל לחבריה מאי בעי בהאי ארעא א"ל מפלניא זבינתה ואכילתיה שני חזקה א"ל פלניא גזלני הוא כו' א"ל דינא קאמי ליה. ובב"מ פ' השואל אמרי' ההוא גברא דשאל נרגא כו' וההוא דשאל נרגא אתא לקמיה [דרב] וכל הני גזילות נינהו ולא הלואות והודאו' וקא דנינן בבל. ותו איכא טובא וא"צ להביא. ואגן נמי היכי דיינינן עתה גזילות הא לאו מומחין אגן. ואומר ר' דאגן שליחותיהו עבדינן. ואגן מילתא דשכיחא ואית בה חסרון כיס הוא שזהו דבר מצוי שאדם גוזל חברו. וכיון דשכיחא היא דיינינן דאמרי' בב"ק בהחובל דמילתא דשכיחא ואית ביה חסרון כיס עבדי' שליחותיהו. ואף על גב דנזקי אדם באדם אין גובין אותן בבבל דמילתא דלא שכיחא היא ה"מ נזק שזה אינו מצוי שיזיק אדם את חברו כיון שאינו נהנה דהיינו היזק אבל לגזול מצוי. והא דאמרי' בגיטין בגזילות וחבלות לא עבדינן שליחותיהו מוקי בגזילות שבח קרקעות שלא מצינו שדנין זה בבבל. והרי הוא כנזקי אדם באדם ואין גובין אותו בבבל.

- 155 וכן מה שהעלו באותה שמועה גזלות וחבלות בשלשה מומחין, הוקשה להם לראשונים ז"ל שהרי דיני גזלות דנין אותן בבבל כדאמרינן בבבא קמא (קט"ו א') חנן בישא גנב גלימא, ונרשאה גנב ספרא, וההוא דגזל פדנא דתורי מחבריה ואתא לקמיה דרב נחמן (שם צ"ו ב'), והתם דייני דין מסור בההוא דאחוי אכריא דחיטא דבי ריש גלותא (שם קט"ז ב'), וההוא דאפקידו גביה כסא דכספא (שם קי"ז ב'), וגבי שורף שטרות הוה עובדא ואכפיייה רפרם לרב אשי ואגבי ביה ככשורא לצלמי (שם צ"ח ב'), וההוא שותא דהוה מנצו עליה בי תרי קם חד מנייהו מסרה לפרהגנא דמלכא (שם קי"ז א'), וההוא רעיא דמסרו ליה חיותא ואכיל תרתי מינייהו (ב"מ ה' א'), דשולח יד בפקדון היינו גזילות כדאמרינן לעיל גזילות דכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים, ובבבא בתרא כולחו עובדי דחזקת הבתים מאי בעית בהאי ארעא וכן כיוצא בהן, ואם באנו לומר דכולהו משום אזמנותא דארץ ישראל הוה אי נמי בדתפס כענין שאמרו בפרק החובל (פ"ד א') בההוא תורא דאלס ידא דינוקא ואמר רבא זיל שיימוהו כעבדא ופריך עלה והאמר רבא כל הנשום כעבד אין דנין אותו בבבל ופריק דאי תפס, אינו במשמע, ומה ראו להקשות כן במעשה הזה יותר מבכל המקומות הללו, ועוד דהא גזלות שכחי טפי ואית בהו חסרון כיס ובשני דרב אמרינן (ב"ב קס"ה א') רוב בגול וכל שכן בשאר דרי, ועוד שלא מסרו לנו הגאונים הראשונים כן אלא מעשים בכל יום ודנין דיני גזלות בכל מקום, וראיתי בתוספות בזה דוחקים שאין בהם ממש וכן בספר הישר.
- 160 ואני אומר במקום מומחין נשנית משנה זו וקתני דדיני ממונות הודאות והלואות אין צריך מומחין כלל אלא הדיוטות כמומחין, אבל גזלות וחבלות צריכין מומחין והדיוטות פסולין בהן, ומיהו אנן בבבל דהדיוטות אנן [ולא אפשר במומחין עבדינן שליחותייהו דמומחין ודיינינן בשליחותא דידהו, ולפי שמשנה זו עם שאר כל המשניות בארץ ישראל נשנו ובזמן סמיכה לפיכך שנו כאן סתם, אבל גזלות וחבלות של בבל לא נשנו כאן כלל ובאו אמוראין (ב"ק פ"ד א') וחלקו בחבלות, דנוקי שור בשור ואדם בשור גובין אותן בבבל דשכחי, ואף גזלות נמי שכחי, ודיני שומרין נמי שכחי ושכחי, ואית בהו בכולהו חסרון כיס ובודאי גובין כולן בבבל, והטעם לזה לפי שהודאות והלואות הקלו בדינן בכל מקום כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין, כמו שאמרו (גיטין נ' א') לענין זבורית, ולענין מלוה בשטר (ב"ב קע"ה ב'), וכן בדרישה וחקירה כאן, אבל גזלות וחבלות במקום דאפשר במומחין לא תקנו, במקום דלא אפשר כל דשכיח ואית ביה חסרון כיס לא ראו שיבטלו דיניהן מכל ישראל שבחוצה לארץ וצוו שנעשה שליחותם ונדון ברשותם.
- 170 ובודאי דכל דדיינינן בהדיוטות בהודאות והלואות אפילו בארץ ישראל ובגזלות וחבלות בבבל, שליחותייהו עבדינן בהו דאי לאו הכי אסור לנו לדון בהם כלל משום דכתיב לפניהם ולא לפני הדיוטות וכדפרישית לעיל, וזהו שאמרו שם (גיטין פ"ח ב') לענין גיטין שליחותייהו קא עבדינן מידי דהוה אהודאות והלואות, לומר שהגרשין דינין מצויין תמיד הם וראוין לתקנה בכל מקום משום חינה ואפילו בארץ ישראל כשרין בהדיוטות כהודאות והלואות, ולפום הכי מקשינן אי הכי גזלות וחבלות נמי ליהו כהודאות והלואות וכגיטין ואין אנו דנין בהדיוטות חבלות כלל ולא גזלות במקום מומחין, ופריק כי עבדינן שליחותייהו במילתא דשכיחא דלא שכיחא לא עבדינן שליחותייהו, כלומר לפי מציאותן שליחותן, הילכך הודאות והלואות דשכיחי טובא עבדינן שליחותייהו בכל מקום, חבלות דאדם באדם דלא שכיחא כלל לא דיינינן בשום מקום, חבלות דשור בשור וכן גזלות דשכיחי קצת כי לא אפשר עבדינן שליחותייהו, במקום מומחין לא, ומשום דמלתא מיפרשא בדוכתה (ב"ק שם), לא מאריכינן בה הכא (גיטין שם) בגררא כי לא מדכרינן הכא חסרון כיס, ועישוי דגיטין אף על גב דליכא חסרון כיס הוא כדאיתמר בשלהי בבא בתרא (קע"ד ב')
- 175
- 180
- 185
- 190

ובערכין (כ"ג ב') לענין ערב דכתובה מצוה הוא דעבד ולא מידי חסרה, אפילו הכי כיון דשכיח טובא עבדינן שליחותייהו שאם [לא] כן אין כתובה נגבית בחוצה לארץ ותהא קלה בעיניו להוציאה ואתה נועל דלת בפני נישואין כענין [שאמר] בהודאות והלואות וק"ו, וכיון דדיינינן בכתובה דיינינן בעישוי דגיטין וכל דין קידושין וגירושין ועידי מיתה, כדאמרינן בסוף יבמות (קכ"ב ב') כיון דאיכא כתובה למשקל כדיני ממונות דמיא.

195

ד"ף בבא קמא ל, ב

מנהג שתי ישיבות שאע"פ שאין גובין קנס בבבל מנדין אותו עד דמפייס ליה לבעל דיניה וכד יהיב ליה שיעור מאי דחזי למיתב ליה שרו ליה לאלתר בין איפייס מארי דיניה בין לא איפייס :

רא"ש מסכת בבא קמא פרק ח סימן ב

כתב רב אלפס מנהג שתי ישיבות דאע"ג דאין גובין קנס מנדין ליה עד דמפייס לחבריה. וכד יהיב שיעור מאי דחזי למיתב ליה שרינן ליה לאלתר בין איפייס מרי דיניה בין לא איפייס מרי דיניה. ואפשר שתקנת גאונים הוא אבל מדינא דגמרא לא משמע הכי דא"כ אין לך גבייה גדולה מזו כיון דמשמתינן ליה דנקיטנא בכובסיה עד דלישבקיה לגלימיה. וכן משמע דמשמתינן ליה עד דמסלק היזקא מדרי' נתן אבל משום תשלומין לא משמתינן ליה :

200

רא"ש מסכת בבא קמא פרק ח סימן ג

ג בתשובת הגאונים נשאל ממר צמח גאון ז"ל אלו נערו שיש להם קנס מהו להגבות בבבל כדי שלא יהא חוטא נשכר. והשיב כלל אמרו אין מגבין קנסות בבבל וכו'. אלא משום שלא יהא חוטא נשכר ושלא יהו ישראל פרוצים בנזקים שכיון שיודעים שאין גובין קנסות בבבל שולחים יד זה בזה נהגו חכמים אחרונים לנדותם עד שיפייסו בממון או עד שירבה עליו ריעים ויפייסו בדברים.

205

ומעשה באחד שהפיל שינו של חבריו ונידהו מר רב צדוק גאון ז"ל ואמר לו דבר קצוב [איני] חותך עליך לך ופייסו או בדברים או בממון. ועכשיו כל דיני קנסות בטילין. ומנהג כמו שנהג מר רב צדוק גאון אדונינו אנו נוהגין. ונשאל ממר רב נטרונאי ז"ל אי אין דנין דיני קנסות בבבל החובל בחבירו בזמן הזה כגון צרם אזנו או קטע ראש חוטמו או אחד מאיבריו מה יעשה באותו החובל. והשיב כך מנהג בשתי ישיבות שכל מי שחובל בחבירו בעינו או בשינו או באחד מאיבריו אף על פי שאין פוסקין דין עליו לשלם דמי עינו או דמי שינו ודאי מנדין אותו עד שיפייס אותו בין במועט בין בהרבה. ורב שרירא ז"ל אומר דלא מצינו בגמרא לנדותו אלא עד דמסלק היזקא מדרבי נתן.

210

וסמכו חכמים אחרונים וראשי ישיבות כי ראו הפסד גדול משום דאין דנין דיני קנסות ועשו תקנה לנדות החובל עד שיפייס הנחבל בקרוב. כי אין דרך לדקדק ולומר לזה כן קצבנו לתת כך וכך גם לזה קצבנו עליך למחול כך וכך כי זה היה דיני קנסות. אלא משערים (בלבד) [בלבם] שיעור קרוב [עד כמה מגיע לתת לו] ואין מגלין אותו. ומנדין החובל עד שיפייס הנחבל ורואין כמה מגיע לתת לו אם קרוב לאשר יש בלבם והנחבל אינו רוצה לקבל אומרים לו אין בנו כח לנדותו יותר מכן ומתירין לו. ואם רחוק ממה שבלבם אין מתירין לו עד שיקרב לאותו שיעור :

215

220